

ՍԱԹԵԼԻԿ ՎԱՐԴԱՆՑԱՆ

ԵՊՀ դասախոս,
արվեստագիտության թեկնածու
sate08@rambler.ru
ՀՏԴ 37.016:75

«20-ՐԴ ԴԱՐԻ ՀԱՅ ԿԵՐՊԱՐՎԵՍ»

ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ ԲՈՒՅԵՐՈՒՄ

Բանալի բառեր. 20-րդ դարի հայ կերպարվեստ, գիտական գրականություն, դասավանդման մեթոդները բուհերում, ուսուցման ակտիվացման և ինքնուրույնության հինգ մեթոդները, կրթական արդյունքները, ստուգման ձևերը, անձի կայացման կարևորությունը:

Ключевые слова: армянское искусство 20-го века, научная литература, методы преподавания в вузах, пять методов обучения активности и самостоятельности студентов, результаты обучения, формы проверки знаний, значение формирования личности.

Key words: Armenian art of 20th century, scientific literature, methods of teaching in higher education institutions, five methods of training activity and self-dependence of students', results of tuition, forms of knowledge testing, importance of personality formation.

Դասընթացի հիմնական հասկացություններն են՝ «20-րդ դար», «պետություն և արվեստ», «մտավորական-արվեստագետ», «հայ արվեստի պատմություն», «անհատ և արվեստ», «արվեստի տեսություն», «արվեստի գեղարվեստական քննադատություն», «ճարտարապետություն», «կերպարվեստ», «գեղանկարչություն», «քանդակագործություն», «գրաֆիկա», «ձև», «ոճ», «գույն», «ուղղություն», «գեղարվեստական դպրոց», «անհատական ձեռագիր», «ստեղծագործության վերլուծություն»:

Հայտնի է, որ արվեստի պատմության առարկաները մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում հանրության համար: Նախ և առաջ դա պայմանավորված է գեղեցիկի հետ առնչվելու՝ առօրյա մեխանիզացումից ազատվելու ցանկությամբ, և, ինչն առավել կարևոր է, արվեստը օգնում է մեզ իրերին նայել նոր հայացքով, կյանքի կոչել ստեղծագործական թարմ որոշումներ, կատարելագործել առաջին հայացքից արվեստի հետ չկապված ոլորտներ: Ցավոք, ՀՀ ոչ բոլոր բուհերում են դասավանդվում արվեստի

պատմության առարկաները, և սրա վերանայումը, կարծում եմ, կդառնա մոտ ապագայի նպատակ:

Մեր առաջարկած հայեցակարգը հետևյալն է. «20-րդ դարի հայ կերպարվեստ» առարկան դասավանդվում է ՀՀ պետական բուհերում, առավել ճշգրիտ՝ արվեստաբանության ամբիոններում¹: Խոսքը վերաբերում է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետի հայ արվեստի պատմության և տեսության ամբիոնին, Երևանի պետական գեղարվեստական ակադեմիայի կերպարվեստի ֆակուլտետի կերպարվեստի պատմության և տեսության ամբիոնին և Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գեղարվեստական կրթության ֆակուլտետի արվեստի պատմության, տեսության և մշակութաբանության ամբիոնին: Ուստի առարկայի դասավանդման մեթոդական խնդիրները կարող են վերաբերել բոլոր վերոնշյալ ամբիոններին:

«20-րդ դարի հայ արվեստ» առարկան ներկայացնում է 20-րդ դարի ընթացքում հայ արվեստագետների կողմից ստեղծած հոգևոր և նյութական արժեքների ուսումնասիրությունը: Դասընթացը միտված է հայ մշակույթի, անհատ արվեստագետների կյանքի և գործունեության իմացությամբ, հետազոտությամբ, նոր բացահայտումներով լրացնելու հայ և համաշխարհային արվեստի պատմության ու տեսության էջերը, հարստացնելու հայրենական արվեստի մասին գիտելիքները: Մինչ օրս հայրենական գրականության մեջ չկա և ոչ մի առանձին ձեռնարկ այս շրջանի արվեստի դասավանդման մեթոդիկայի վերաբերյալ: Խնդիրը ինքնին կարևոր է ու արդիական, քանի որ խոսքը վերաբերում է մեզանից ոչ այնքան հեռավոր անցյալին՝ 20-րդ դարին, ուստի առարկան պահանջում է ակտիվ գործունեություն, փաստագրական նյութերի հետ աշխատելու ունակություն, խորհրդային շրջանի արվեստի վերաբերյալ նոր արժևորում: Առարկայի պահանջներից է բազմաթիվ թանգարանների այցելություններ, արդի նկարիչների հետ հանդիպումներ, ամենատարբեր ցուցահանդեսների այցեր, ինչպես նաև այս ամենի քննարկում, մեկնաբանում: Հարկ է, սակայն, նշել, որ մեթոդական ձեռնարկի բացակայությունը չի նշանակում առարկայի վերաբերյալ հետազոտությունների կամ նույնիսկ առանձին մենագրությունների բացակայություն: Ավելին, 20-րդ դարի արվեստի ուսումնասիրությունը գոյություն ունի, այն շարունակվում է մինչ օրս՝ բացահայտելով նորանոր փաստեր, տեղեկություններ, նոր տեսակետներ

¹ ԵՊՀ-ում է այն կրում «20-րդ դարի հայ կերպարվեստ» անվանումը, այլ բուհերում կազմում է հայ արվեստի պատմության դասընթացի առանձին հատված:

հայտնի կամ սակավ հայտնի իրադարձությունների, հայ արվեստագետների կյանքի և գործունեության մասին: Մեթոդական մեր ուսումնասիրությունը, այնուամենայնիվ, հիմնված է հեղինակավոր գիտնականների ուսումնասիրությունների վրա: Դասընթացի հիմնարար գաղափարները մասնավորապես բխում են հայ արվեստի պատմության պարբերացման և ուսումնասիրության մասին Ռուբեն Դրամբյանի, Վահան Հարությունյանի, Մանյա Ղազարյանի, Մարիամ Այվազյանի, Եղիշե Մարտիկյանի, Նոնա Ստեփանյանի, Արարատ Աղասյանի գիտական հայեցակարգերից²: Բացի վերոնշյալ մասնագետներից՝ հայրենական արվեստի պատմությունն ունի բազմաթիվ այլ՝ հայ և օտարազգի հեղինակների կողմից կատարված ուսումնասիրություններ ու կարծիքներ, որոնք լրացնում և հարստացնում են դիտարկվող առարկայի բովանդակությունը³:

Այսպիսով, «20-րդ դարի հայ արվեստ» դասընթացի նպատակն է՝ ուսանողին հաղորդակից դարձնել 20-րդ դարի հայ արվեստի պատմությանն ու տեսությանը:

Դասընթացի խնդիրներն են՝

1 Դասախոսությունների, պրակտիկ և գործնական աշխատանքների, թանգարաններ և պատկերասրահներ այցելությունների, ժամանակակից նկարիչների հետ հանդիպումների միջոցներով անհրաժեշտ գիտելիքներ հաղորդել 20-րդ դարի հայ արվեստի պատմության վերաբերյալ:

2 Ծանոթացնել 20-րդ դարի հայ արվեստի պատմության պարբերացմանը, հիմնական փուլերին և առանձնահատկություններին. այն է՝

✓ 20-րդ դարասկզբի հայկական մշակույթը,

² Տե՛ս **Աղասյան Ա.** Հայ կերպարվեստի զարգացման ուղիները XIX-XX դարերում, Երևան, «Ոսկան Երևանցի», 2009; Հայկական ՄՄՀ կերպարվեստը, (կազմող և ներածականի հեղինակ՝ **Վ. Հարությունյան**), Ленинград, «Аврора», 1972; **Մարտիկյան Ե.** Հայկական Կերպարվեստի պատմություն, գիրք Գ, Երևան, «Սովետական գրող», 1983; **Драмбян Р.Г. Айвазян М.А.** Изобразительное искусство //Искусство Советской Армении за 60 лет (составитель-редактор Г. Ш. Геодакян), Ереван, Изд. АН АССР, 1980; Изобразительное Искусство Армянской СССР, (Автор-составитель **М.М. Казарян**), Москва, «Советский Художник», 1978; **Степанян Н. С.** Искусство Армении. Москва, «Советский художник», 1989.

³ 20-րդ դարի հայ արվեստի վերաբերյալ ուշագրավ են օրինակ՝ Ա. Կամենսկու, Ա. Սարաբյանովի, Վ. Տիխանովայի, Պ. Գրիգորյանի, Ս. Միքայելյանի, Հ. Բգիթյանի, Բ. Զուրաբովի, Հ. Փիլիպոսյանի, Բ. Ավետիսյանի, Ի. Կուրցենսի և այլոց գիտական հոդվածներն ու գրքերը:

- ✓ Հայաստանի առաջին հանրապետության մշակութային և գեղարվեստական կյանքը (1918-1920),
- ✓ Խորհրդային Հայաստանի արվեստը 1920-ական թվականներին,
- ✓ «Սոցիալիստական ռեալիզմի» հիմունքները և դրա անդրադարձը 1930-ականների հայ արվեստում,
- ✓ Մշակութային կյանքը ՀԽՍՀ-ում 1940-1950-ականների սկզբին,
- ✓ 1956-1960-ականներ, Հայ արվեստը «Խրուշչովյան ձևալի» տարիներին,
- ✓ 1970-ականների արվեստը Խորհրդային Հայաստանում,
- ✓ 1980-ականների հայկական արվեստը,
- ✓ Հայաստանի 3-րդ հանրապետության արվեստը:

3 Ներկայացնել 20-րդ դարի հայ արվեստի յուրահատկությունները և համեմատության միջոցով ցույց տալ ընդհանրությունները համաշխարհային արվեստի հետ:

4 Հաղորդել գիտելիքներ հայ անվանի նկարիչների և քանդակագործների կյանքի ու գործունեության վերաբերյալ:

5 Սովորեցնել նույն ժամանակաշրջանի ստեղծագործությունների գիտական վերլուծություն կատարելու, ինքնուրույն գիտական աշխատանք գրելու հմտություններ:

Կրթության արդյունավետության բարելավման ուղիների և միջոցների ակտիվացումը այսօր կապված է համաշխարհային արվեստագիտության ոլորտում նոր որակների, նոր տեսակետների, արդիական տեխնոլոգիաների կիրառման պահանջարկի հետ: Նման մոտեցումը ենթադրում է փոփոխություն կրթական գործընթացի բնույթում, որը փոխակերպվում է համագործակցությանը, ապահովում է դասախոսների դիրքորոշման ժողովրդավարացմանը՝ ուսանողներին միաժամանակ եռանդուն, ստեղծագործական, համատեղ և արդյունավետ գործունեության մեջ ընդգրկելը: Ուսանողների ճանաչողական գործունեության ակտիվացման խնդիրը միշտ եղել է դասավանդման պրակտիկայում ամենակարևորը, հետևաբար, գործիքը մշտապես որոնվում է դասախոսի և ուսանողների համատեղ ճանաչողական գործունեության արդյունավետ օգտագործման մեջ:

Կրթության տեխնոլոգիաները, որոնք հիմնված են ճանաչման և գործակցության երկխոսության վրա, ուսանողներին հնարավորություն են տալիս

• բաց լինել ուսման մեջ և ակտիվորեն ներգրավվել կրթության գործընթացում

այլ արվեստաբանների, նկարիչների հետ հարաբերություններում և համա

գործակցության մեջ,

• վերլուծել իրենց գործունեությունը և իրականացնել իրենց ներուժը,

• նախապատրաստվել այն բանի, թե ինչ է տեղի ունենալու մոտ ապագայում

կյանքում և արվեստի բնագավառում.

• արտահայտել սեփական մտքերը, սխալներ թույլ տալ՝ պայմանով, որ

դրանք դատապարտված չեն և չեն ստացել բացասական գնահատական:

Բարձրագույն կրթության համակարգում դասավանդման սկզբունքների տարբերակման դեպքում պիտի հաշվի առնել համալսարանների ուսումնական գործընթացի առանձնահատկությունները: Այսպիսով, բարձրագույն կրթության մեջ ուսումնասիրվում է գիտությունը, ոչ թե գիտության հիմունքները: Այստեղ կան ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքների և դասախոսների հետազոտական աշխատանքների մերձեցումներ: Գիտական և կրթական աշխատանքները միավորված են դասախոսների գործունեության մեջ: Բուհերի կրթական գործունեությունը նպատակաուղղված է մասնագիտացմանը: Այս առումով դասավանդման սկզբունքները ձևակերպվում են՝ արտացոլելով բարձրագույն կրթության բնագավառում ուսումնական գործընթացի առանձնահատկությունները: Այս սկզբունքների համադրման հիման վրա տարբերվում են բարձրագույն կրթության սկզբունքների խմբերը.

• բարձրագույն կրթության կողմնորոշումը ապագա մասնագետի անձի զարգացման համար,

• բարձրագույն կրթության բովանդակության համապատասխանությունը գիտության (տեխնոլոգիաների) և արտադրության (տեխնոլոգիաների) զարգացման ժամանակակից և կանխատեսված միտումներին,

• համալսարանում ուսումնական գործընթացի կազմակերպման ընդհանուր՝ խմբակային և անհատական ձևերի օպտիմալ համադրություն,

• մասնագետների վերապատրաստման տարբեր փուլերում ժամանակակից մեթոդների և վերապատրաստման միջոցների ռացիոնալ կիրառում,

• մասնագետների վերապատրաստման արդյունքների համապատասխանեցումը մասնագիտական գործունեության որոշակի ոլորտի պահանջներին՝ ապահովելով նրանց մրցունակությունը:

Ուսումնական գործընթացը, դասախոսների և ուսանողների համատեղ աշխատանքը, բարձրագույն կրթության ուսուցման արդյունքը կախված է սովորելու մեթոդներից (հունարեն *μέθοδος*՝ ճանապարհ, ճշմարտությանը հասնելու ընթացք):

Գիտական գրականության մեջ առանձնանում են դասավանդման հինգ մեթոդներ⁴: Դրանց դասակարգումը կառուցված է այնպես, որ հետևյալ մեթոդներից յուրաքանչյուրում սովորողների գործունեության ինքնուրույնության աստիճանը մեծանում է:

1. Բացատրական-լուսաբանող մեթոդն այն է, երբ ուսանողները գիտելիքներ են ստանում դասախոսության, ուսումնական, մեթոդական գրականությունից՝ «պատրաստի» ձևով: Համալսարանում այս մեթոդը ներառում է մեծ քանակությամբ տեղեկատվության փոխանցում ուսանողին: Ուսուցման կազմակերպման հիմնական ձևը դասախոսությունն է, որի ընթացքում ուսանողներին մատուցվում է տվյալ դասաժամին վերաբերող գիտական և տեսական նյութը՝ զուգահեռաբար ցուցադրելով նկարներ: Թեմաներն ուղեկցվում են տեսանյութերի դիտումով և պատկերասրահներ ու թանգարաններ պարտադիր այցելությամբ:

2. Վերաբաղադրողական մեթոդը յուրացրածի կիրառումն է օրինակի կամ կանոնի հիման վրա: Այս դասընթացի ժամանակ ուսանողները հանդես են գալիս այն հրահանգների, կանոնների և իրավիճակների հիման վրա, որոնք ցուցադրվել են նրանց: Հիմնականում մեթոդը կիրառվում է սեմինարների ընթացքում և իրականացվում են ուսանողների բանավոր հարցման միջոցով: Վերջինս թույլ է տալիս աշխույժ քննարկում կազմակերպելու դասընթացի ընթացքում յուրացրած տեսական հարցերի շուրջ: Առանձին սեմինար պարապմունքներ իրականացվում են լսարանից դուրս՝ Երևան քաղաքի թանգարաններում և պատկերասրահներում, որտեղ ուսանողների ու դասախոսի եռանդուն երկխոսության, քննարկման միջոցով ամրապնդվում են լսարանային դասերի ընթացքում ձեռք բերած

⁴ Старовойтова Т.А., Бесова М.А., Поддубская Г.С. Методы, приемы, средства обучения. Классификация методов обучения //методические рекомендации для студентов педагогического факультета <https://studfiles.net/preview/3217751/page:11/>, 16.03.2018; Учебная деятельность. Теория обучения и преподавание в вузе /https://www.e-reading.club/chapter.php/98177/14/Metodika_prepodavaniya, 16.03.2018.

տեսական գիտելիքները և նպաստում ուսանողների ինքնուրույն մտածողության ձևավորմանը: Նաև կազմակերպվում են հանդիպումներ ժամանակակից նկարիչների հետ: Նրանց արվեստանոցում ուսանողներն ակնատես են լինում գրաֆիկական, գեղանկարչական և քանդակագործական աշխատանքների ստեղծման գործընթացին: Նրանք զուգահեռաբար ունենալով են արվեստագետների դիտարկումները 20-րդ դարի մշակութային կյանքի, առանձին արվեստագետների ու արվեստի մասին, ուսանողներն իրավունք են ունենում հղելու իրենց հուզող ու հետաքրքրող հարցերը և ստանալու դրանց պատասխանները:

3. Խնդիրների ներկայացման մեթոդը դասախոսի կողմից տարբեր աղբյուրների և միջոցների օգտագործումն է: Մինչև նյութը ներկայացնելը դասախոսը խնդիր է առաջարկում, ձևավորում է ճանաչողական նպատակը, այնուհետև՝ համեմատելով տեսակետները տարբեր մոտեցումները՝ ցույց է տալիս այդ խնդրի լուծման ձևը: Այս մոտեցումը օգտագործվում է, օրինակ, 20-րդ դարում ստեղծված մի կտավի կամ քանդակի նկատմամբ, երբ ուսանողի առջև խնդիր է դրվում գտնել հեղինակին, ստեղծման հնարավոր տարեթիվը, օգտագոտում են գիտական հետազոտության մասնակիցներ:

4. Մասամբ հետազոտական կամ էվրիստիկ (հունարեն εὐρίσκω – փնտրում եմ, բացահայտում եմ) **մեթոդը** օգտագործվում է նորի բացահայտման պրոցեսում: Այս մեթոդի էությունն է դասախոսի կողմից առաջարկած ճանաչողական խնդիրը և նրա որոնելու ակտիվ կազմակերպումը: Օրինակ՝ առաջարկվում է ներկայացնել 1968 թվականին Էրեբունի-Երևան քաղաքի հիմնադրման 2750-ամյակի հանդիսավոր տոնակատարության ժամանակ կայացած գեղարվեստական միջոցառումները. այդ կապակցությամբ թանգարանի բացումը, հայ արվեստագետների ցուցահանդեսի մեկնարկը նկարիչների տանը, այստեղ ներկայացված գեղանկարչական քանդակային և գրաֆիկական աշխատանքների մեկնաբանումը: Առաջարկվում է մի թեմա, որն արդիական է և քիչ հետազոտված, ուստի ուսանողների համար գրադարաններում, թանգարաններում աշխատելու և նոր բացահայտումներ կատարելու հնարավորություններ են ընձեռվում: Այս մեթոդը նպաստում է մտավոր աշխատանքի ակտիվացմանը, հետաքրքրություն առաջացնում սեմինարների ժամանակ:

5. Հետազոտության մեթոդն այն է, որ նյութը վերլուծելուց, նպատակի և խնդիրների առաջարկումից, կարճ հրահանգներ տալուց հետո ուսանողները ինքնուրույն ուսումնասիրում են գրականությունը, աղբյուրները, կատարում են դիտարկումներ և հետազոտական այլ աշխատանքներ: Այս մեթոդը նպաստում է ուսանողների

նախաձեռնությանը, ինքնուրույնությանը, ստեղծագործական ընդունակությունների խթանմանը հետազոտությունների ասպարեզում: Դասընթացի սկզբում յուրաքանչյուր ուսանողի հանձնարարվում է ինքնուրույն հետազոտություն կատարել և գրել ռեֆերատ ուսումնական ծրագրում ընդգրկված 20-րդ դարի հայ արվեստագետի մասին և սեմինարների ընթացքում համակարգչային ծրագրի՝ շնորհանդեսի միջոցով 20-25 բույներում ներկայացնել նրա կյանքն ու արվեստը:

Այս բոլոր ուսումնական մեթոդները անմիջականորեն վերածվում են գիտական ուսումնասիրությունների մեթոդների:

Այսպիսով, 20-րդ դարի հայ կերպարվեստ առարկայի մեր կողմից առաջարկված մեթոդների կազմակերպման ձևերը կրեթեն հետևյալ կրթական արդյունքների:

Դասընթացի ավարտին ուսանողը ունակ կլինի՝

ա. մասնագիտական գիտելիք և իմացություն.

1. ներկայացնելու և մեկնաբանելու 20-րդ դարի հայ արվեստի պատմության հիմնական փուլերը, դարասկզբի, առաջին հանրապետության, խորհրդային շրջանի, երրորդ հանրապետության քաղաքական ու մշակութային կյանքը և այդ միջավայրում ստեղծված արվեստի գործերը, դրանց առանձնահատկությունները:

2. գրելու և խոսելու 20-րդ դարի հայկական քանդակագործության, գեղանկարչության, գրաֆիկայի տեսության ու պատմության մասին:

3. պատմելու և մեկնաբանելու հայ բազմաթիվ արվեստագետների մասին, նրանց թողած հարուստ ժառանգության, նրանց արվեստի գեղարվեստական լեզվի, տարբեր ուղղություններին հարելու դրդապատճառների մասին:

բ. գործնական մասնագիտական կարողություններ

4. արժևորելու և արվեստաբանորեն վերլուծելու 20-րդ դարում ստեղծված

հայ արվեստի ստեղծագործությունները,

5. կատարելու գիտահետազոտական աշխատանքներ առաջարկվող թեմա

ների վերաբերյալ:

գ. ընդհանրական/փոխանցելի կարողություններ.

6. առանձին հոդվածներով ներկայանալու գիտական և հանրամատչելի ամսագրերում,

7. գիտաժողովներում, թանգարաններում, այլ հասարակական վայրերում ներկայացնելու առարկային վերաբերող թեմաներ:

Ուսումնական մեթոդների համակարգումը, կիրառումը և նրա վերջնական արդյունքները՝ ուսանողների կարողությունների և ունակությունների բացահայտումը, այնուամենայնիվ, չի ամրագրվի և չի հասնի ցանկալի՝ գերազանց արդյունքի, եթե կրթական համակարգում բացակայի գնահատման համակարգը: Ուստի հոգեբանական այս մոտեցումը առավել արդյունավետ է դարձնում ուսման պրոցեսը: Մեր մեթոդիկայում այն բաղկացած է երկու հատվածից՝ ուսանողի թղթապանակից և գնահատման ու ստուգման մեթոդներից:

Ուսանողի թղթապանակը մեթոդական հնարք է, որն ընդգրկում է կիսամյակի ընթացքում ուսանողի կատարած աշխատանքը: Այն բաղկացած է

- սեմինարների հարցման պատասխաններից,
- ռեֆերատ աշխատանքից, որոնց թեմաներն առաջադրվում են դասախոսի կողմից, գրավոր՝ ռեֆերատի և բանավոր (շնորհանդես) ներկայացմամբ: Ուսանողներն ազատ են առաջադրվող թեմաներից որևէ մեկի ընտրության հարցում՝ դրանք չկրկնելու պայմանով:

Գնահատման և ստուգման մեթոդներ. կիսամյակի ընթացքում ուսումնական նյութի յուրացման աստիճանը որոշվում է ընթացիկ գրավոր երկու քննությունների և եզրափակիչ բանավոր հարցման միջոցով:

Բուհերում ուսամնառության կարևորագույն գործառնություններից է անձի՝ անհատի ձևավորումը: Ապագա քաղաքացու, մտավորականի կայացումը՝ սեփական երկրի, նրա մշակույթի հանդեպ պատասխանատվությանը համակված երիտասարդը երաշխիք է դառնում ամուր և հզոր պետության համար: Ուստի բարձրագույն կրթության հիմքում ընկած է դասավանդման հետ մեկտեղ նաև անձի դաստիարակումն ու կայացումը: Անձի կայացման համար անհրաժեշտ է դաստիարակել և կատարելագործել նրա հիմնական էությունները. իմաստությունը, կամքը և սերը⁵:

Մեր առջև դրված խնդիրները ինքնին լուծելի են, քանի որ հայ և համաշխարհային մշակույթը, որը արտացոլում է մարդկության ստեղծարար աշխատանքը սնում և դաստիարակում է այդ անհատին: Բացի այդ՝ մշակույթի և արվեստի ուսումնասիրությունը պահանջում է մի կողմից

⁵ Համաձայն XX դարի ռուս խոշոր փիլիսոփա Ալեքսեյ Լոսևի՝ բացարձակ իրականության մեջ կատարյալ անձն օժտված է այս երեք հիմնական բացարձակ էություններով, տե՛ս **Лосев А. Ф.** Диалектика мифа. Дополнение к «диалектике мифа». Москва, «Мысль», 2001, с. 330-341.

գիտելիքների մեծ պաշար, որն իմաստություն է սերմանում երիտասարդի մեջ, ինքնուրույն հետազոտություն և շփում ամենատարբեր մարդկանց հետ, աշխատանքը մինչև ավարտ հասցնելու ձիրք, որն է կամքի դրսևորումը և, վերջապես, ամենակարևոր պայմանը՝ իր սեփական ուսումնասիրությունը սիրով և նվիրվածությամբ կատարելու և հասարակության հետաքրքրությունները բավարարելու, նրան կրթելու, ուղորդելու, ճանապարհ ցույց տալու ձգտումն է:

Ս. Վարդանյան

**«20-րդ դարի հայ կերպարվեստ»
առարկայի դասավանդման մեթոդները բուհերում
Ամփոփում**

Հոգվածում ներկայացված է առարկայի դասավանդման արդիականությունը, նրա մասին գոյություն ունեցող գիտական գրականությունը: Առաջին անգամ մանկավարժական պրակտիկայում դիտարկվում են այս շրջանի հայ արվեստի ուսուցման առանձնահատկությունները, բուհերում պահանջվող հատուկ մոտեցումները և ուսանողների ակտիվացման, ինքնուրույնության հինգ մեթոդների կիրառումը: Այս մեթոդների, ինչպես նաև կրթական արդյունքների, ստուգման ձևերի իրականացումը նպաստում են ուսանողի մասնագիտացմանը և նրա անձի կայացմանը:

С. Варданян

**Методы преподавания предмета «Армянское искусство 20-го века» в
вузах.
Резюме**

В статье представлены актуальность изучения предмета и научная литература по нему. В практике преподавания впервые рассматриваются специфика обучения этого предмета, особый подход для требований в вузах и пять методов обучения активности и самостоятельности студентов. Предлагаемые методы, а также результаты обучения и формы проверки знаний способствуют специализации и формированию личности студентов.

S. Vardanyan

**Methods of teaching of “Armenian art of the XX-th century” subject
at the higher education institutions.**

Summary

In this article the relevance of lecturing of the mentioned subject, as well as the related scientific literature are presented. The peculiarities of teaching of Armenian art, special requirements at the higher education establishments, application of five methods of training the activity and self-dependence of students are outlined in this article for the first time in pedagogical practice. The suggested methods, the results of tuition and the forms of knowledge testing contribute to specialization and students` personality formation.